

МАЙДАН. СВІДЧЕННЯ

Київ, 2013–2014

за редакцією Леоніда Фінберга та Уляни Головач

ДУХ І ЛІТЕРА / KMBS

БІБЛІОТЕКА СПРОТИВУ
БІБЛІОТЕКА НАДІЇ

Эпопея с Израилем, несмотря на то, что самолет был 7 марта, длилась много недель до того, как была проведена финальная оплата в апреле. Ну а наша история на этом только началась, потому что возвращаются раненые, которых нужно долечивать. И наша работа продолжается.

Анна Поляк:

«Женя Котляр жив у нас з початку грудня. 20 лютого його вбили...»

Харків'янка, член громадської організації «Зелений фронт». Рік тому разом із сім'єю переїхала до Києва

Все почалось досить просто: моєму чоловікові, Артему Поляку, добре дали по голові під стелю в ніч на 30 листопада. Але до того нам було відомо, що люди протестують на Майдані, Артем казав, що треба якось долучитися – я погоджувалася. Ми приїхали у Київ рік тому, я повернулася, а чоловік переїхав із Харкова. У нас маленька дитина, дві собаки, житло знімаємо. До появи дитини ми займалися досить радикальними речами в Харкові. Зараз наш радикалізм різко зменшився. Насправді, я не хотіла, щоб Артем ішов тієї ночі кудись.

Ну, от – і склалося так, що він перший раз пішов і заробив. Я вперше побачила, як виглядає гематома розміром з великий грейпфрут. Перше, що я сказала: «Давай приляжемо». Потім зрозуміла, що треба йти кудись у травмпункт, тому що це може бути струс мозку або щось інше нехороше. Ми поїхали в наш Центральний діагностичний центр на Оболоні, біля площі Шевченка. Там є травмотологія. Ми приїхали туди і зустріли ще одного хлопчину, молодого зовсім, лікаря. Йому там зламали руку, а він розповідав, що взагалі був непричетний до того, що відбувалося: просто там гуляв, роздивлявся. Але коли вже там когось били-добивали, коли він побачив травмованих людей, він побіг до них, оскільки він лікар. Намагався надати їм допомогу. В той момент він побачив двох «беркутів», які спочатку просто офігіли від такого нахабства з його боку, а потім все-таки зібралися з духом, наскочили на нього і зламали йому праву руку – робочу. Спеціалізується чоловік у хірургії. Так що ми провели непогано час у цьому травмпункті.

А 1 грудня сюди приїхав Женя Котляр, наш друг ще з подій у харківському парку Горького. У 2010 році там була така історія, що влада Харкова прокладала дорогу через парк Горького. Знищили велику кількість дерев. Складна була ситуація, декілька екологів і просто харків'ян, яким все це не подобалося, вийшли. Потім все це розгорілося в серйозне протистояння: ми там були в наметах, люди сиділи на деревах. Я бачила, як люди з бензопилами різали дерева, на яких сиділи люди. Нас побили, розігнали. Але там ми перезнайомилося з багатьма хорошиими людьми, які потім самоорганізувалися в організацію «Зелений фронт», яка вже не була суто екологічною.

Коли ми їхали з Харкова рік тому, думали, що не часто бачитимемо своїх друзів. Але під час Майдану вийшло так, що багато друзів надовго приїхали до нас: Женя, Андрій, Саша, Макс... Можна назвати трошки менше десятка. Вони жили в нас вдома.Хоча деякі знайомі залишались на Майдані жити. 1 грудня я подзвонила одному із харківських товаришів – Дмитру Пилипцю, який працює в харківській «Просвіті». Він багато зробив для харківського Майдану. Подзвонила і сказала, що якщо вони хочуть їхати сюди, то в них буде місце, де викупатися, поїсти і що завгодно. Допоможемо, чим зможемо, якщо не боїтесь дітей і собак. Сильні духом люди не побоялися. Передзвонив мені 1-го числа і Женя – запитав, чи можна прийти до нас. І він у нас жив весь час, лише з кількома перервами. Це наш друг, якого вбили 20 лютого. Я досі, коли дивлюся на цей диванчик, на якому він спав... Спочатку взагалі було якесь страшне відчуття, коли дивишся: там має бути Жен'ка, а Жен'ки вже нема. Тепер до нас приїздить його тато. Такий був час. Словом, Женя жив у нас з початку грудня і до 20 лютого, проводив у нас тільки дні, а на ніч ходив на Майдан.

Він був у Самообороні?

Він записався в 3-ю Сотню, а потім поїхав додому десь на тиждень. Коли повернувся, поновлюватися в сотні не став, а просто обирає місце, де був найбільш потрібен. Певний час чомусь було небезпечно в районі Прорізної, то він був там. Виходить, був у тій же сотні, що й Нігоян. Татові своєму він не казав, куди поїхав.

Окрім Жені було декілька наших друзів, молодих зовсім – хлопці й одна дівчина. Один із волонтерів у хостелі на Подолі – там потрібні були руки. Людей треба було десь поселяти, шукали різні місця. Я не впевнена, чи це бул хостел – може, чиясь вільна квартира доволі велика, біля метро «Тараса Шевченка». Там треба було підтримувати порядок, чергувати. Вони з товаришкою підписалися на це, і ще було людей з п'ять, які там допомагали.

Один хлопчина з моїх гостей розповідав веселі історії про те, як він зі священиком з Нетішина «коктейлі Молотова» розливав. Цей хлопчина зараз пішов у добровольці, студент-біолог, 20 років.

Приїжджали й молодші за віком. Але студентом був тільки цей Саша, який тепер вже не студент. Сподіваюся, він цілий-здоровий.

Інші люди – старші: Ігор Гуденко – можна знайти багато його відео з Майдану на *Youtube*. Він займається промисловим альпінізмом, а хобі в нього – відеозйомка. Робив зйомки з різних незвичних точок, ще виїздив на якісь приміські барикади. Але більше знімав. Потім його відео використали для «Вавилону'13». І люди з прокуратури також використали – як докази.

Ще був Андрій, який приїхав у перші дні, а потім ще раз приїздив. Здається, що в лютому він уже був у Харкові – там були свої завдання.

Дмитро Пилипець, який отримав кілька ножових поранень у Харкові. Потім ще додумався на Євромайдані одружитися. Абсолютно безстрашний хлопчина, і його дружина також. Вони у нас вдома не були, жили сuto в наметах на Майдані. В лютому він ще раз повернувся, 17-го числа. Тоді вже казав, що багато людей з

Харкова вступили в Харківську сотню. Спочатку такої не було. Був тільки харківський намет, неподалік від стели.

Ще приїздив хлопчина з незавершеною освітою психолога – Максим. Окрім волонтерства в хостелі він встиг попрацювати в Службі психологічної допомоги і на телефоні. Він – переконаний пацифіст. Зовсім-зовсім проти будь-якого насилля, і те, що відбувалося, було для нього важким випробуванням. Але він протидіяв насиллю, як міг, ненасильницькими методами

Саша-студент і Женя Котляр займалися тим, що виносили поранених і загиблих в лютому. Вони не були медиками, але відтягували з передової людей і знову поверталися. І, бачите, як вийшло: у Саші жодної подряпини, а Женю вбили на Інститутській. У нього було два поранення – в шию і стегно, які стали смертельними. Коли давали виписку в міліцейському відділку, ми туди їздили з татом Жені, написали, що він помер від втрати крові по дорозі в лікарню. Потім, уже влітку, ми знайшли медика, який тоді бачив Женю. Цей чоловік – львів'янин, його прізвище Шабанов. Він підтвердив, що так, два поранення були, але поранення в шию не було одразу летальним, Женя ще міг рухатись. Потім його підстрелили в стегно, вже тоді, коли медики почали надавати допомогу з шиею. Дивно, чому його до лікарні не довезли. Ми вже ніколи цього не дізнаємося.

Коли почались жорсткі події, я сподівалася, що якось це припиниться, згадуючи прекрасний 2004-й. Але воно не припинялося. Мій чоловік іноді ходив на нічне чергування. Було, що я просто вчепилася йому в штані і сказала: «Ти туди не підеш, пообіцяй мені!» Це ще нікого тоді не вбили, це був грудень або початок січня. Декілька разів я була вночі разом із ним. Можливо, це якийсь психологічний прийом: думати, що якщо я буду поряд із ним, із ним нічого не станеться. Або, якщо нас там будуть убивати, то вже обох. Дитину – Юрі, йому два роки, віддавала подрузі. Юрі радів новим людям – у нас постійно товкалася купа народу. Мої батьки, які живуть неподалік, переїмалися. Артемові батьки живуть у Харкові, вони там допомагали, чим могли, харківському Майдану. Одні й другі – вже немолоді люди.

В мене було якесь подвійне відчуття. З одного боку, приходять ці люди, ти розумієш, що вони роблять велике діло, хочеться їх підтримувати. З іншого боку, я не хотіла, щоб мій чоловік прописався на Майдані. З багатьох причин. Якщо б він, наприклад, втратив роботу, або якщо б його кудись загребли та посадили на два тижні.... Ми знімаємо квартиру... Тобто, куди ми підемо? Це речі такі побутові, але думаю, я не одна така. Потім ми виходили з чоловіком разом на ніч на чергування, записалися у «Варту лікарні» – це був січень. Артем був у Жовтневій, я була в нашій Лікарні швидкої допомоги на лівому березі. Їздили туди своїм ходом.

Як ви дізналися про те, куди потрібно було їхати чергувати?

«Фейсбук» нам у руки, до того ж – Могилянка, друзі. Так вийшло, що я знала людей, які це робили, персонально. Зателефонувала своєму другові й однокурснику з філософського з Могилянки. Льоша каже: «Так, я там цю ніч чергую, приходить». Було таке, що мені треба було ввечері відвезти дитину до подруги з розрахунком

на кілька днів. Таксист запитав, куди я їду, що збираюся робити, і не взяв з мене грошей, коли до лікарні доїхали.

Ніч з 18-го на 19 лютого ми всю проходили, носячи ліки на Майдан і на Михайлівську. Ми знову віддали дитину, зрозуміли, що, мабуть, буде все погано. Якась випадкова жінка, яка теж говорила, що в ній дома дитина спить, нас підвозила до Львівської площа, а далі ми проходили пішки. Такий був час, коли по місту не можна було купити нормальній шовний матеріал, скальпелі, антибіотики – все, що потрібно для базової хірургії, стало дефіцитом.

Ви за свої гроші це купували?

Так.

До Верховної Ради ви зранку ходили?

Ходив Артем, але йому треба було піти близько 2-ї години на роботу. Він там був зранку, але звідти пішов дуже вчасно. Жені Котляру я подзвонила у Харків сама і кажу: «Ну і що ти думаєш?» Він каже: «От дивлюся – їхати треба». Я потім постійно думала, що це я його сюди запросила, щоб його вбили. З іншого боку, так і мій чоловік каже: «Виходить, Женьку вбили за те, що він за мене заступився, в сенсі за тих, хто був 30 листопада під столою...»

Женя бігом знайшов квиток і приїхав вечірнім поїздом. Я завезла дитину по-друзі, ми зустрілися біля Михайлівського пізно ввечері. Забрали Жен'кін рюкзак, бо він великий був і з ним незручно було на передовій. І Женя побіг вниз повз костел.

А ми пішли в Михайлівський, де були польові операційні, пішли питати, що потрібно принести. Я знаю, де можна купити шовний матеріал, катетери. Їх так просто не купиш. Потрібні аптеки при стаціонарах, які до ночі працюють. Але тоді розібрали все, був гострий дефіцит. І ми ходили так до ранку. Пам'ятаю, як вибігли дві тіточки і кричали: «Де шовний матеріал?» І тут ми: «Кому потрібно?» – і вони одразу схопили все, що ми принесли, і потягли туди.

Ще раз я 19-го числа прийшла на Майдан, була така ніч... Я прийшла, принесла ліки. Вийшов Женя, провів мене трошечки. Ми з ним походили, попили чаю... Профспілки горіли. Женя ще посміявся: «Дивись, періодично звідти під їжджають, якийсь шланг підвозять, ллють воду, а воно від того ще краще горить! Розважаються, як можуть». Потім я дивлюся, там на мості, вище... – Питаю: «А то наші?» – Він каже: «Ні, то не наші, то їхні!» Ще кивнув на готель «Україна» і каже: «Там снайпери сидять». А поряд якісь хлопці різали щось на зразок шини... Або просто каремат, здається. І запихали його в чехол від бронека. – Я кажу: «Що це вони таке розумне роблять?» Женя каже: «Захищаються. Думають, якщо будуть якимись гумовими стріляти, то їх це захистить». Я питаю: «Може, тобі таке зробити?» А він каже: «Та це фігня, що ти! Нічого нас не врятує».

Так ми поспілкувалися, після цього почали летіти шумові гранати з їхнього боку, все частіше і частіше: одна, друга... Женя якось затурбувався. Я кажу: «Ходімо додому, скільки ти вже тут?» Він каже: «Я єще здесь побуду...»

А 20-го числа вранці я поїхала в обласну лікарню здавати кров. Взагалі-то я донором не дуже можу бути, бо в мене вага менше 50 кг. Але якихось базових за-

хворювань в мене не було... Потім з'ясувалося, що мені все ж таки не можна бути донором, не тому, що я комусь зроблю погано, а тому що я зі своїми захворюваннями не можу. Словом, я там фундаментально знепритомніла. Товариш мене звідти забрав. Виявляється, поки я там товкалася, Женьку і вбили. Я йому подзвонила зранку 20-го числа, він мені сказав: «*Я еще тут немного отосплюсь, и к вам домой.*». А там почали стріляти години з 8-ї. Я дзвонила Жені вдень, він не брав слухавки. Дзвонили Дмитру Пилипцю, він каже: «Та він вранці тут був, все гаразд». Я кажу: «Це ж вранці було». Женя зазвичай або віддзвонював, або відписував. У якийсь момент я почала дзвонити кожні 5 хвилин. А потім дзвонить мені сам Пилипець: «Щось немає нашого Євгена, шукай». Я подзвонила у «Варту лікарні», щоб вони там перевірили... Подзвонила на «Євромайдан SOS», обдзвонила лікарні – немає нема... А моя товаришка, дитячий лікар, каже: «Обдзвонюй морги». Там були два: на Петра Запорожця і на Оранжерейній. Подзвонила в перший – там кажуть: «Немає». Подзвонила на Оранжерейну – кажуть: «Є такий». Ну, що ти можеш, – перепитати: «Точні він?» Беззмістовна розмова. Наступного дня ми поїхали туди, нам його не показали, але в нього були документи з собою.

Ми походили по Бабиному Яру колами, стали дзвонити його татові. Не було сенсу раніше дзвонити. Ми намагалися знайти всі можливі підтвердження. В мене було ще декілька розмов із харківськими друзями, питали: «А Женю точно вбили? Точно-точно?». Я кажу: «Так». – «Точно-точно-точно?» – я реву і жбуруляю слухавку.

Коли подзвонили Женіному татові, мій чоловік із ним говорив. Спочатку привітався, після якоїсь паузи сказав, що хоче таке от повідомити, що його сина Женю вбито на Майдані. Як він кричав у слухавку, чула навіть я на якійсь відстані. Ці ридання тривали хвилин 5, потім його тато слухавку повісив. Ми передзвонили ще раз, тоді він тільки запитав «Коли?». А потім ми передзвонили ще раз, і тоді вже відбулася розмова.

Допомогли харківські друзі, харківський Євромайдан. Домовилися з татом Жені, що люди прийдуть до нього, заберуть на машині та привезуть сюди. Він приїхав до нас, нашого сина забрали вже мої батьки. І наступного дня почалися поїздки в міліцейський відділок...

Була якась така дивна ситуація, неясно було, в яку саме прокуратуру нам треба їхати. Коли ми зайдли у відділок разом із Женіним татом, йому показали фотографії чорно-білі, погано роздруковані на принтері. Він каже: «Це наче і не він...» А я дивлюся, і справді... Погана фотографія мертвової людини не дуже схожа на людину живу. І я навіть не була впевнена, що на цій фотографії зображене. Його тато каже: «Я не можу так сказати. Покажіть речі». А йому відповідають: «А раптом це чужі речі, ми вам не можемо їх дати». І я бачу, як він сидить на цьому стільці, хапається за голову і починає сподіватись. Я кажу: «Покажіть нам кольорові фотографії, у вас же є кольоровий принтер! Роздркуйте їх, або покажіть у комп’ютері». Він каже: «Я піду спитаю дозволу». Блін, ми стоїмо в коридорі, а вінходить, питает дозволу! А тато Жені ходить і каже: «*Вот сейчас начинается самое страшное, я сейчас начинаю надеяться.*» І я теж починала надіятися.

Роздрукували фотографії, а в нього телефон такий «Сигма» чорно-помаранчевий. Колір черевиків був його, всі речі були його. Відкрили їх, там була шоколадка, яку я йому перед тим вночі дала... Телефон, ну, все. І от тепер точно ніяких більше сумнівів не було. Його речі, його банківська картка. Це був кошмар.

Вийшло, що мені довелося багато їздити кудись із різними людьми... Возив нас брат моєї подруги на власному авто. Якби не він, то нам би було дуже складно з Женіним татом. А потім були волонтери, які допомагали в моргу з перевозкою. Там постійно стояли люди з машинами... Була певна координація, але були люди, які просто підходили, казали: «Ось я, ось мій мікроавтобус, я можу возити». Коли ми приїхали в морг, там черга стояла своїх забирати. Казали: «Оце ведуть маму двох дітей». І заходить молода зовсім жінка – лиця нема. Вона навіть не плакала.

У речах були документи, які підтверджували особу, і в нас не було тої проблеми, яка була в дуже багатьох. Жен'ка з собою їх носив саме на такий випадок. Потім у нас була прокуратура, слідство велося, нам телефонували. В той час тато поїхав ховати Женю.

З Женею Котлярем прощалися на Майдані?

Прощалися. Привезли якраз з моргу, а звідти вже поїхали у Харків. Приїхали зовсім пізно вночі, а наступного дня з ним попрощались і поховали.

Влад Зубенко, інший харків'янин, був іще живий. У нього були важкі поранення, але була надія, що врятають. Взагалі молодий хлопчина, йому, здається, 23, а Жені – 33. Якраз уже була домовленість про те, щоб за кордон везти Влада. Ми з ним особисто знайомі не були.

Я навіть не можу вже чітко згадати, що в ті дні, кінець лютого – початок березня, відбувалося. Те, що вбили Жен'ку, мені просто стерло всі інші події. Досі не розумію, чому вони припинили стріляти. Чому треба було розстріляти стільки людей, щоб це припинилося. Я не розумію. Мабуть, якби я за всім цим уважно стежила, все одно б не розуміла...

А з дитиною мені допомагала подруга, яка була налаштована проросійськи, вона не підтримувала Майдан... А зараз, щодо бійців ДНР і ЛНР, вона каже: «Сердце мое с ними». Я це просто сприймаю, як якусь девіацію. Зараз вона переймається за цих хлопців-добровольців, які пішли воювати. Вона купила якісь речі – типу фляги і компаси. Мало грошей у неї, в принципі. Ми ж теж останнє витратили на екіпіровку наших хлопців – просто на ліки, на передачу грошей харківському госпіталю... Те, що збирали на житло, в нас був депозит... Але куди ми з тим депозитом, коли наші хлопці без касок... Виходить, що в нас стосунки не зіпсуваються з тією людиною, яка налаштована зовсім по-іншому. Хоч я і сприймаю її позицію, як серйозну неадекватність. Наші друзі з Москви говорили, що читали списки загиблих на Майдані і плакали.

Зв'язки з майданівцями залишаються, тому що ті люди, з якими ми були ще в Харкові, на якихось акціях протесту в 2010 році, саме ці люди опинилися на Майдані, і були там присутні фізично, навіть значно більше, ніж ми. Бачите,

хтось життям поплатився. І, зрештою, зараз ці люди або на війні, або готуються до неї в Харкові.

Можу додати ще дві маленькі анекдотичні історії. Одна стосується різних речей, потрібних для приготування «коктейлів Молотова». Дзвонить мені товаришка. В неї син ще менший, ніж мій Юра. Це дуже мила дівчина, Люда називається, каже: «Слухай, а як роблять коктейлі?» Я дуже довго і нудно розповідала, вона перепитувала: «Це треба оці пляшки, який-небудь бензин...» І вона пішла з авоською купувати... Виявляється, до речі, коли хлопці пішли в «Епіцентр» купувати скрипидар, їм не продали. А вона просто ходила по різних маленьких супермаркетах і казала: «А я оце тут ремонт роблю, якщо можна, побільше мені». І вона накупила серебрянки – цієї фарби. Накупила всього – так фундаментально, а потім відправляла порціями куди треба. І ще каже: «В мене багато баночок з-під йогуртів, вони для коктейлів підуть?» Кажу: «Вони занадто малі, краще такі, звичайні». – «А-аа, звичайні, ну, їх мало. А півлітрові підійдуть?» Я кажу: «Ні, треба щоб горличко було вузьке...» Пояснювала довго. Вона каже: «Як цікаво... А я оце жила й не знала...»

А друга історія – це історія про спирт. Спирт – добрий як універсальний дезінфектор. Навіть, якщо в польовій операційній треба продезінфікувати щось. Є розчини спеціальні, які використовують хірурги, але вони дуже дорогі. І я запитала маму, чи є в неї спирт. Мама на роботі купила в якоїсь колеги 5 літрів спирту. І ми його віднесли туди, на Майдан. А потім, 20-го числа, коли стались всі ті розстріли... Тітка, яка продавала мамі спирт, була налаштована, в принципі, прорегіонально. Але 20-го вона прибігла до мами і, ридаючи, повернула їй всі ті гроши за 5 літрів спирту. Оце був акт громадянської покути.

Іванна Кобелєва:

«Я такий собі інтернетний боєць»

25-річна киянка, сфера діяльності – журналістика

22 листопада ми ще після обіду намалювали в офісі плакати і з цими плакатами уже ввечері поїхали в той страшний дощ на Майдан, де було багато народу, і люди все підходили.

Загалом, мій Майдан ділиться на кілька етапів. До 30 листопада це був один Майдан, де всі стояли, співали, танцювали, щоб не змерзнути. Усі розуміли важливість того, щоб показати, що ми за євроінтеграцію. 29 листопада, коли стало зрозуміло, що ніякої угоди не буде, мене дуже розчарував заклик від опозиції розходитися до недільного віча. Коли стоять на площі десятки тисяч людей, і їм кажуть: «Розходьтеся, приходьте в неділю», це дуже неправильно, мені здається. Але коли 30 листопада ми дізналися, що побили студентів, брутально розігнали